

historia medieval

anales de la universidad de alicante 13

Departamento de Historia Medieval / N° 13 / 2000-2002

Depósito legal: A-477-1984

ISSN: 0212-2480

Fotocomposición e impresión:
COMPOBELL S.L. MURCIA

Reservados todos los derechos. No se permite reproducir, almacenar en sistemas de recuperación de la información ni transmitir alguna parte de esta publicación, cualquiera que sea el medio empleado –electrónico, mecánico, fotocopia, grabación, etc.–, sin el permiso previo de los titulares de los derechos de la propiedad intelectual.

**Estos créditos pertenecen a la edición impresa
de la obra**

Edición electrónica:

ANALES DE LA UNIVERSIDAD DE ALICANTE

HISTORIA MEDIEVAL

Director: José HINOJOSA MONTALVO

Coordinador del número: Juan Antonio BARRIO BARRIO

Comité de Redacción:

Juan Antonio BARRIO BARRIO
José Vicente CABEZUELO PLIEGO
José HINOJOSA MONTALVO
Pedro Carlos PICATOSTE NAVARRO

Comité Científico:

María Teresa FERRER i MALLOL
Manuel GONZÁLEZ JIMÉNEZ
David IGUAL LUIS
Juan Francisco JIMÉNEZ ALCÁZAR
Miguel Ángel LADERO QUESADA
Ángel Luis MOLINA MOLINA
Germán NAVARRO ESPINACH
Flocel SABATÉ I CURULL
Esteban SARASA SÁNCHEZ
Yon TOV ASSIS

SECRETARIADO DE PUBLICACIONES
UNIVERSIDAD DE ALICANTE

**ANALES DE LA UNIVERSIDAD DE ALICANTE
HISTORIA MEDIEVAL**

Pau Cateura Bennasser

**Municipi i monarquia en la Mallorca dels
segles XIII-XIV**

Índice

Portada

Créditos

Municipi i monarquia en la Mallorca dels

segles XIII-XIV 6

1. Introducció 6

2. Els afers comunitaris en mans dels prohoms 8

3. Institució dels jurats 17

4. La destrucció del municipi únic: creació de la
Universitat forana 29

5. De la designació a la sort 37

6. Apèndix documental 40

Notas..... 42

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

Pau Cateura Bennasser

1. Introducció

La conquesta de Mallorca coincidí amb el desenvolupament incipient dels municipis catalans. Entre 1182 i 1217 ciutats com Cervera, Girona, Vilagrassa, Perpinyà, Lleida i Barcelona van rebre un estatuts municipals, on ja espuntaven orgues com una comissió directiva, els cònsols, i uns consells de prohoms. Però ni les seves funcions eren plenament municipals —semblen més institucions d'autodefensa en el marc de la política reial a l'entorn de la pau i treva—, ni els càrrecs esmentats ténen encara una definició de seu sistema de designació i duració.

En el 1245, finalitzada l'època de les conquestes, Jaume I programa una política municipalista per a les grans ciutats de

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

la Corona. Primer València, en la data esmentada, i després Mallorca i Barcelona, en el 1249, van rebre uns estatuts molt semblants que o bé reorganitzaven les estructures municipals anteriors (cas de Barcelona) o instauraven el nou règim (València i Mallorca), després d'un període de funcionament de comissions premunicipals de prohoms (en el cas de Mallorca).

El municipi dissenyat per Jaume I és una institució semiatònoma, sense jurisdicció i que consagra el sistema de cooptació com a forma de renovació dels càrrecs. L'administració reial hi està present, a través del batle, qui de forma reglamentària deu estar present i consentir en les designacions realitzades pels magistrats municipals.

El municipi creat per Jaume I va tenir llarga vida. Solament en 1287, és a dir 38 anys després, va ser abrogat per Alfons el Franc. Des de llavors i durant tot el segle XIV hi haurà una intervenció clara i directa de la monarquia en el municipi, limitant les seves prerrogatives i, durant l'època del Cerimoniós, nomenant directament als jurats. Solament en dues ocasions el municipi va recuperar la seva autonomia, en els límits fitats per la carta de 1249. Va ser en 1314 i en el 1325.

Evidentment, donades les circumstàncies polítiques, des de 1283 la Corona d'Aragó és una potència mediterrània, els

municipis són massa importants per a ser autònoms. Cal que les despeses provocades per la política internacional de la Corona siguin ràpidament ateses, sense discussions, pels municipis.

Però la carta municipal de 1249 restará, en la ment dels mallorquins de l'Edat mitjana, com quelcom proper al règim ideal de govern comunitari, sense pensar que el sistema se corresponia a una etapa històrica finalitzada. En la segona meitat del segle XIV la monarquia optara per una reforma controlada del sistema municipal, introduint primer, de forma complementària, la sort en la provisió dels càrrecs, i després, ja a finals del segle XIV, convertint el sistema de sort en la clau de tot el sistema.

2. Els afers comunitaris en mans dels prohoms

La ciutat de València va ser ocupada en el 1238 i en els anys 1244-1245 finalitzaven les operacions militars del que serà el regne de València. En el darrer any esmentat Jaume I va dotar d'un sistema municipal a València. Aquesta celeritat en el procés de municipalització no va produir-se a Mallorca. L'illa va ser ocupada en el període de 1229-1232 i solament en 1249 Jaume I va decidir-se a fer el mateix.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

L'analisi de les circumstàncies del regne de Mallorca, en aquesta època, ens donarà la clau de la llarga durada del sistema premunicipal representat pels prohoms. Es cert que la conquesta de Mallorca va ser clausurada en el 1232, però el procés de colonització del territori s'allarga durant tot el segle XIII. Però el principal element, diguem retardador, van ser les seqüències polítiques que va viure el regne de Mallorca des dels moments fundacionals del regne de Mallorca.

Cal pensar que en la Carta de Franqueses, de 1230, s'hi va afigir un capítol, el 37, on el rei establia el compromís de no separar el regne de Mallorca de la Corona (**nota 1**). El pricipi només va ser mantigut pel rei un any i mig. A finals de setembre de 1231 Jaume I, a canvi del comtat d'Urgell, va cedir a Pere de Portugal el senyoriu de Mallorca en condicions de vasallatge.

Des de la data esmentada a 1244 Pere de Portugal serà *dominus Maioricarum*, senyor de Mallorca. Pere va rebre un patrimoni personal, que va ser inclós al Llibre reial del repartiment, va administrar com a cosa seva el patrimoni reial, el que figurava en el capbreu esmentat, i va tenir la comesa de organitzar la colonització del territori. Ell i Nunyo Sanç, comte del Rosselló, un dels major propietaris de Mallorca, van posar en marxa una espècie de diarquia feudal.

Ambdós van negociar més d'una vegada temes bil·laterals, com la privatització de l'aigua i la jurisdicció del veguer i ambdós participaren en la conquesta d'Eivissa, en el 1235.

Dins aquest context cal situar el inicis de la premunicipalitat. En els inicis les comissions de prohòmens estan focalitzades a l'entorn del tema colonitzador. Era lògic. L'assentament de pobladors i el lliurament de cartes als nous vinguts era la tasca prioritària.

Però ben aviat compareixen els prohoms com quelcom més que simples coordinadors de la tasca colonitzadora. En l'any 1235 Nunyo Sanç donava al *comuni et universitati Civitatis Maioricarum* la plaça situada al davant de l'església de Santa Eulàlia a condició de no construir a la zona, ni fer-hi un cementiri (nota 2).

Aquesta és la primera vegada que s'empra la paraula universitat en el sentit de personalitat jurídica de la comunitat. Resulta evident que, si el comte del Rosselló dona l'esmentat indret urbà a la comunitat, és perquè aquesta ja devia estar organitzada a l'entorn dels prohoms.

Dos anys després, en el 1237, compareixen efectivament els prohoms. Pere de Portugal, en qualitat de *regni Maioricarum dominus*, confirmava l'elecció realitzada per tots els prohoms

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

d'una comissió de deu persones. La seva finalitat era realitzar un col·lecta, tant sobre els habitants de l'illa com *super advenientibus*, destinada a una genèrica defensa de l'illa *contra inimicos* i en altres usos *utilibus insule*. Les condicions establertes per Pere de Portugal eren que la col·lecta no estigués vigent més enllà de la festa de Sant Miquel, si així era també el parer de tots el prohoms, i que tot l'ingressat fos considerat com un bé de la comunitat. Per la seva banda se comprometia a no demanar ni rebre alguna quantitat sobre l'esmentada col·lecta. Aquesta i altres cauteles com la de no lesionar els privilegis del regne posen a la llum, per primera vegada, el paper fonamental dels prohoms en els afers econòmics comunitaris.

Els deu prohoms elegits per a recaptar la col·lecta van ser els següents:

- Pere Ortiz
- Robert de Tarragona
- Bernat Espanyol
- Guillem Huc
- Ferrer d'Olzet
- Valentí Ses Torres
- Ramon Desclergue
- Ramon Cortés

- Rotlan, sastre
- Arnau Vidal (nota 3)

Alguns dels esmentats prohoms ens són coneguts. Ramon Desclergue era mercader i banquer (nota 4). Valentí Ses Torres era mercader, originari de Manresa (nota 5). Robert de Tarragona era un important propietari agrícola, el mateix que Bernat Espanyol (nota 6). Malgrat en els demés prohoms és implícit, sabem que l'esmentat Bernat sabia escriure. En un contracte de 1243, el notari va deixar constància, en el registre, que Bernat Espanyol havia firmat *manu sua* (nota 7). Per la seva banda, Ferrer d'Olzet era procurador del senyoriu de Nunyo Sanç i Pere Ortiz un home de l'òrbita del cavaller Alamàn de Sàdaba. La inclusió de l'esmentat Olzet, en la comissió de prohoms, era lògica si pensam en la contribució dels homes del senyoriu del comte de Rosselló.

Per altra banda, el fet que l'esmentat document fos inclòs al Llibre dels Reis, recopilació dels privilegis ordenada pels jurats en l'any 1334, ens indica l'importància que li donaren, com a peça cabdal del desenvolupament municipal, els magistrats de l'esmentada institució (nota 8).

El senyoriu vitalici de Mallorca, atorgat pel rei a Pere de Portugal, va entrar en crisi a partir de 1242. L'any anterior havia mort Nunyo Sanç i els seus marmessors van vendre els seus

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

béns a Mallorca i Eivissa a Jaume I. Aquesta acció, possiblement estimulada pel rei, li va proporcionar una palanca per a desallotjar a Pere de Portugal. Per aixó va mantenir el senyoriu del comte del Rosselló com una administració separada i directament depenent de la batlia de Barcelona. Aquesta dualitat d'administracions rompia el pacte establert en el 1231 i se donava la paradoxa de que el rei era ara propietari d'un senyoriu nobiliari, mentre Pere de Portugal, vassall del rei, administrava la porció reial de Mallorca.

Les esmentades contradiccions van ser resoltes en el 1244 mitjançant un nou concanvi, pel qual el rei va assolir de bell nou el control de Mallorca (**nota 9**). En els plans reials de recuperació de control de l'illa hi havia dos motius principals: després de tretze anys de govern de Mallorca, Pere de Portugal s'havia convertit en una espècie de senyor natural, una espècie de règul, amb una grau d'autonomia important. Cal pensar en les negociacions personals de Pere de Portugal per tal d'afavorir el comerç amb els països musulmans i el seu decantament per les posicions del Papat, en el tema dels delmes, en contra del criteri manifestat per Jaume I. Per altra banda, no cal descartar els projectes successoris que el rei preparava pel seu fill, l'infant Jaume, nascut en el 1243.

La reincorporació de Mallorca va permetre al rei posar en pràctica una serie de mides d'ample abast: millores de la gestió del patrimoni reial, creació de noves reserves reials (s'en van crear quatre) i de noves batlies rurals, i increment dels ingressos de l'hisenda reial amb la creació de nous tributs i taxes (nota 10).

La recuperació de Mallorca per Jaume I no va passar per alt als genovesos. Durant l'època de l'infant Pere de Portugal els ligurs havien gaudit de la protecció de l'esmentat, que els assegurà un posició preeminent en el mercat insular. Els risc de perdre aquesta posició sembla el motiu de la sobtada agresivitat dels genovesos contra el comerç català.

Dins aquest context cal situar l'imposició d'una cisa-indemnització sobre els mercaders ligurs importadors. Es ben possible que la promoció i l'articulat de productes afectats fos negociada entre el rei i els prohoms de Mallorca. De fet, l'única còpia de l'esmentat document, va dirigida als *probis hominibus Maioricarum*.

Però la millora i racionalització dels ingressos passava per la institucionalització de certs interessos i col·lectius. Per aquesta raó, Jaume I empenrà iniciatives a l'entorn dels jueus, musulmans i cristians en el període que va de 1246 a 1249:

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

a) Organització de l'aljama jueva: Les relacions monarquia-jueus de Mallorca van ser establertes en una espècie de carta de franqueses dels jueus, de juliol de 1231. En aquest document, el rei va concedir franquesa de tot tribut durant deu anys (**nota 11**). Quan Jaume I recupera el regne de Mallorca, havien passat ja tres anys del termini de l'esmentada concessió. Finalment, en en 1247, el rei negocia amb la comunitat jueva la implantació de la *questia* per valor de 3.300 sous. Però el més important és que l'aljama ens apareix ara organitzada orgànicament, a través de la figura dels secretaris (**nota 12**).

b) La comunitat musulmana no existia. La major part dels seus membres eren esclaus. Ara bé, anualment accedien a la llibertat entre 200-300 individus. Davant aquesta situació hi havia dues alternatives. La primera, institucionalitzar la presència musulmana lliure, mitjançant algun tipus d'organització o pacte. La segona, que va ser la fórmula escollida, atorgar-lis una protecció individual. A canvi de l'esmentada protecció de l'administració reial els musulmans lliures van ser obligats a pagar un tribut anual, anomenat morabetí (per import de 8 sous). No era un tribut per foc, sinó per individu. El primer morabetí va ser pagat en el 1247 (**nota 13**).

c) El tercer col·lectiu eren els cristians. En el mateix any 1247 ens compareix per primera vegada el consell general dels prohoms o *concilio etiam proborum hominum generalis Civitatis Maioricarum*. El motiu era la concessió a un particular de franquesa de pagament de la nova taxa establerta al port de Portopí. El document està farsit d'elements explícits i implícits. Respecte al primer, perquè hi consta el nom de tots els membres de l'esmentat consell general, integrat per 63 prohoms (nota 14). El segon, perquè l'esmentat consell va ser convocat pel lloctinent reial per a decidir sobre una taxa que no li afectava. El morabetí, que se cobrava als vaixells que descarregaven a Portopí, era ingressat exclusivament per l'administració reial. Ara bé, les actuacions del enfranquit, que va repelir un atac piràtic, havien repercutit en un benefici de la comunitat, en un benefici del comerç insular.

En el mateix any 1247 hi ha una segona intervenció dels prohoms. Jaume I recollia una proposta dels esmentats respecte a construir una nova Quartera en la plaça del mercat (nota 15).

Sembla que a partir d'aquest moment hi ha una acceleració del procés institucionalitzador del municipi de Mallorca. A l'agost de 1248, els *consules Maioricarum* (un total de set) es van dirigir al batle de Mallorca, Arnau Safont, per demanar-li

una còpia de la Carta de Franqueses ([nota 16](#)). La demanda no era casual. Se tractava del document cabdal, punt d'inici jurídic del regne de Mallorca, amb importants referències al paper dels prohoms.

3. Institució dels jurats

Finalment, en l'any següent, Jaume I va decidir crear el municipi orgànic. Però la seva gestació va ser prou complicada. A València on es trobava el rei se van traslladar, a principis de juliol de 1249, el batle de Mallorca i possiblement, encara que no hi ha constància documental, alguns dels cònsols de 1248.

El primer que se va plantejar va ser la dotació econòmica de la nova institució. El problema no era senzill. Crear un nou impost per al finançament de la nova institució no semblava factible. Aleshores, la qüestió girava a l'entorn de la cessió d'un tribut o taxa vigent. En una illa bolcada en el desenvolupament comercial no resulta gens estrany que la taxa finalment escollida fos el morabetí que se cobrava a Portopí. L'esmentada taxa tenia una rendabilitat desconeguda per a nosaltres, però que degué ser prou atractiva pels magistrats municipals. A una mitjana modesta de 10 vaixells mensuals, els ingressos anuals podien ser de quasi 1000 sous.

Però hi havia una problema en la cessió de l'esmentada taxa. El rei la havia arrendada prèviament al mercader Berenguer Assopart. El problema jurídic que això representava va ser resolt amb una rescisió del contracte. Però quedava pendent el tema de la indemnització de l'antic concessionari. El problema dels magistrats municipals era que no tenien fons d'on treure els doblers. Aleshores se va crear una societat interposada, integrada per onze persones, que van aportar el capital de l'esmentada indemnització, rebent a canvi l'explotació del morabetí per temps no determinat (**nota 17**). L'esperit mercantil havia resolt la qüestió. En 1252, l'esmentada societat explotadora encara era vigent.

Un dia després de la cessió del morabetí, el dia 7 de juliol, Jaume I va atorgar la carta municipal, on instituïa una comissió de sis jurats i un consell. El document, prou conegut anava dirigit als prohoms i a la universitat de Mallorca. Creava una comissió executiva de sis jurats, habitants de la ciutat i regne, un d'ells cavaller, i un consell. La missió encomenada als jurats era la de governar, administrar i regir tota la illa, concebuda com a districte municipal únic, i assessorar als oficials reials, però no podrien assumir jurisdicció ordinària o arbitrària.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

La renovació dels càrrecs devia ser anual. Al començament de l'any, a la festa de Nadal, el jurats, amb la presència i consentiment del batle de Mallorca, i amb el consell dels consellers designaven als jurats que els havien de substituir. Després els jurats nous nomenaven els consellers.

Els demés aspectes de la carta fan referència a determinats requisits, incompatibilitats, període de vacança, gratuïtat i acceptació obligatòria del càrrec i preceptiu jurament del càrrec davant del rei o del batle.

El document era concedit per Jaume I amb caràcter perpetu, però condicionat-ho al comportament recte i fidel dels jurats (*dummodo ipsi iurati bene et fideliter in ipso officio se habuerint*) (nota 18).

La constitució del municipi orgànic ajustava aspectes del funcionament premunicipal anterior. El nombre definitiu de sis jurats evidentment disminuïa el nombre dels còsols, que hem vist exercir durant l'any 1248 i que eren set, però era un nombre bastant superior als quatre jurats, atorgats a València en 1245, i als quatre paers, concedits a Barcelona en el mateix any 1249.

El nomenament obligatori d'un cavaller entre els jurats pot estar relacionat amb les característiques d'un regne insular,

però també sorprén el fet que entre els esmentats cònsols de 1248 hi figurin al manco tres cavallers.

Desconec qui i com van ser elegits els primers jurats al Nadal de 1249. No consta cap referència a les col·leccions documentals de l'època ([nota 19](#)). El més probable és que el rei nomenés els primers jurats, tal com va fer, en el mateix 1249, respecte a Barcelona.

Curiosament els noms dels primers jurats corresponen als anys parells 1252, 1254 i 1256. Aquesta manca de continuïtat no deixa de tenir virtuts. Segons norma establerta en la carta municipal fundacional el jurat que havia exercit durant un any devia vacar l'any següent. La conservació de les esmentades nòmines ens permet, doncs, conèixer el grau d'endogàmia del sistema.

Segons això veim que hi ha una circulació del jurat adjudicat als cavallers (hi figuren Ferrer de Sant Martí, en el 1252, Miquel Nunis, en el 1254, i Bernat de Buadella, en el 1256). Valentí Ses Torres repeteix com a jurat en els tres anys esmentats. Ramon Desclergue va ser designat jurat en el 1252 i 1256. Guillem Dalfi va ser cònsol en el 1248 i jurat en el 1256. Els demés jurats van fer rotació.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

Coneixem algunes activitats dels jurats esmentats. En el mateix any 1256 el jurat cavaller Bernat de Buadella tenia tractes comercials amb el conjurat Valentí Ses Torres (**nota 20**). Bernat Safont, jurat en el 1254, era mercader. Quatre anys abans, integrant una societat, havia arrendat a Arnau Safont, batle de Mallorca, el pes de la ciutat. Es possible que ambdós fossin parents (**nota 21**).

En el trenta de juny de 1254, mercè a un nou concanvi, Pere de Portugal va recuperar el senyoriu de Mallorca. Segons el nou conveni signat amb el rei, Pere de Portugal rebia el *dominium et jurisdictionem Maioricarum*, la competència d'establir béns i una assignació econòmica anual de 39.000 sous (**nota 22**).

Tres mesos i mig després Pere de Portugal prenia possessió del regne de Mallorca. En un acte solemne, celebrat a l'esglèsia de santa Eulàlia, va confirmar expressament la carta municipal de 1249 i la donació del morabetí de Portopí, adquirint, davant els jurats i *tot lo poble*, el compromís de no revocar-los (**nota 23**).

La confirmació de la carta municipal i del finançament del municipi era una mida realista, encara que allunyada del seu tarannà de 1231, quan va prendre possessió del regne per primera vegada. Lavors no consta que juràs la Carta de Fran-

queses. Però ara Pere de Portugal, en la tardor de la vida, contemplava la seva situació a Mallorca com un retir sense trasbalsos.

En el 1256 moria Pere de Portugal. Immediatament Jaume I va posar en marxa els seus plans successoris sobre el regne de Mallorca. El dia 2 d'agost el rei escrivia una carta als *prohòmens e a tota la universitat de la ciutat e de tot lo regne de Malorques*. Els comunicava la tramesa del seu fill, l'infant Jaume, perquè el jurassin com hereu del regne. La voluntat reial no era una novetat per ningú. Dos anys abans, en signar-se el concanvi amb Pere de Portugal, aquest va ser obligat a, després de la seva mort, retornar el regne de Mallorca a Jaume I *vel Jacobo, filio vestro*.

Però el més important de totes aquestes contingències va ser l'activació d'una pulsio tributària. Per tal de concedir un subsidi a l'infant Jaume, els jurats i consell van ordenar la confecció d'un llistat de contribuents. El sistema emprat va ser el de «hospici». S'ha conservat una nòmina de contribuents, fins a un total de 201 hospicis. Desconec si aquesta era la llista definitiva de contribuents o una llista provisional. El cas és que la nòmina comença sobtadament, sense cap indicació ni aclariment, se interromp per la inclusió d'un document que no té res a veure i acaba amb el nom de Berenguer Uget. No

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

hi ha informació sobre qui va decidir el subsidi, quina quantitat es volia recaptar, quina valoració de béns es pensava fer ni qui serien els encarregats de la recaptació.

La nòmina de famílies afectades per l'impost estava ja confeccionada el 3 d'agost ([nota 24](#)), el que provaria que, abans de l'esmentada carta reial de jurament del seu fill Jaume, ja era coneguda la seva tramesa a Mallorca.

Sembla que l'opció fiscal escollida va ser la fiscalitat directe. Entre els contribuents hi figuren els sis jurats, cavallers (Assald de Galiana, Pere de Montsó, Guillem Saverdera), mercaders (Renovard de Malbosc, Bernat Safont entre d'altres), menestrals (Massot, sabater, Pons, picaperes, Bartomeu, picaperes), musulmans cristianitzats (Pere Arrom i Joan Abinasser) i alguns mercaders potser estrangers (Obert Galea, Obert Risso i Obert Caxina). No hi figuren jueus, pel fet de contribuir apart.

Entre 1256 i 1276 l'infant Jaume estarà vinculat a Mallorca, en qualitat de procurador i després, a partir de 1262, com a lloctinent. Inicialment, Jaume I li va conferir les mateixes competències que, abans, a Pere de Portugal: la coordinació de la colonització del territori. Com a dotació econòmica, les rendes del domini reial a Eivissa ([nota 25](#)).

Una assignació econòmica modesta va determinar un endeutament creixent de l'infant fins al punt de que en 1264 els creditors el van obligar a un reconeixement de deutes. Pel protocol que s'en conserva, l'infant devia a diferents particulars més de 90.000 sous.

Les dificultats financeres de l'infant Jaume van ser resoltes per dues vies: Jaume I, en el 1268, li va cedir el cobrament de les rendes i drets reials de Mallorca per un any. Per altra banda l'infant es va lliurar a una política especulativa, especialment en el terreny immobiliari: compravenda de finques i llicències de construcció.

Aquesta política de l'infant va introduir certa tibantor en les relacions amb el municipi. En el moment que l'infant autoritza la urbanització de places i de indrets comercials com la ribera de la mar, lloc on descarregaven els vaixells, se produeix una contradicció entre els drets de propietat del patrimoni reial i els drets de la comunitat, representada pels jurats.

Els esmentats magistrats municipals van demanar la intervenció reial. Però aquesta no se va produir fins a 1273. En dos documents complementaris el rei va censurar implícitament les actuacions del seu fill. En el primer, el rei ordenava al batle i al veguer el respecte a la carta municipal de 1249, de forma que els jurats i prohoms *puscats eleger e haver*,

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

e elegats e haiats jurats en la ciutat de Malorcha cada ayn d'aquí avant, axí con en la carta...és contengut. En el segon document, el rei donava a la universitat de Mallorca *la ribera o plaça del moyl* amb el mandat de no fer-hi noves construccions a la zona (**nota 26**).

L'actitut de Jaume I, envers al municipi de Mallorca, tractava de correspondre al lliurament d'un subsidi de 50.000 sous, donat per la universitat de Mallorca en el 1269. També tractava de facilitar el lliurament d'un nou subsidi pel projectat viatge reial a Lió.

Aquestes dues peticions de subsidi són ben significatives, perquè generen els primers estatuts fiscals del regne de Mallorca, amb la interrelació dels conceptes de subjecte a la imposició directa, estatut jurídic dels béns com a element generador d'obligacions fiscals i catàleg de conceptes contributius amb operativitat suprajurisdiccional. L'ordenament fiscal al·ludit va tenir l'oportunitat de la seva posada en pràctica el mateix any 1275. El subsidi demanat pel rei tenia la motivació esmentada —el viatge a Lió—, no inclosa en els capítols de contribució establerts en els estatuts per a les capdalties o senyories nobiliaris i eclesiàstics. Així i tot, els jurats varen aconseguir que el senyoriu eclesiàstic de l'Església de Mallorca hi contribuís, evidentment de forma voluntària (**nota 27**).

El dia 12 de setembre de 1276, l'infant Jaume se convertia en Jaume II de Mallorca. En una acte solemne, celebrat a l'esglèsia de Santa Eulàlia, Jaume II va jurar les franqueses i privilegis del regne de Mallorca, sense condicions ni cauteles. L'acte tenia una doble dimensió: la instauració d'una nova dinastia i la continuïtat constitucional.

Aixó volia dir que el sistema municipal, creat en el 1249, que havia entrat en crisi a principis dels anys 70, i que havia sigut restaurat per Jaume I en el 1273, conservava la seva vigència i plenitud. Des de llavors hi ha bones relacions entre els jurats de Mallorca i la monarquia.

Però aquesta època no és un període de desenvolupament econòmic i de pau, sinó de guerra. Els projectes sicilians de Pere el Gran, finalment acomplerts en el 1283, van tenir una llarga preparació i, en el que afecta a Mallorca, un desenllaç imprevis: la seva incorporació a la Corona d'Aragó, en el 1285.

L'alineament de Jaume II amb la dinastia capeta va ser el motiu de la confiscació del regne de Mallorca. En una ràpida operació, el príncep Alfons va ocupar l'illa a finals de la data esmentada. Alfons va practicar un política d'ocupació i de subordinació de les institucions il·lenques.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

El 27 de juny de 1287, Alfons el Franc organitzava una nova estructura municipal:

— Va mantenir l'estructura orgànica de sis cònsols i consell, però els jurats s'organitzarien mitjançant el sistema de mans, és a dir, n'hi hauria dos de má major, dos de má mitjana i dos de má menor. El jurat cavaller, establert en el 1249, queda ara foragitat. El rei feia pagar als cavallers la seva oposició a la dinastia d'Aragó. En quan al consell, queda estructurat també amb el sistema de mans, amb presència obligatòria de menestrals, i el nombre de consellers no podria superar els cent.

— La funció dels cònsols no era, com en 1249, de *gubernare, ministrare et regere*, sinó la de *aministrent, provideant et ordinent de negotiis ipsius civitatis et regni*. Es a dir, el rei rebaixa conscientment el nivell d'atribucions dels cònsuls a facultats de gestió. Mentre a la carta de 1249 el període de vacança era d'un any, ara Alfons l'allarga a tres anys.

— Però la clau del sistema era el control del municipi per l'administració reial. El rei imposa, en la renovació anual de càrrecs, al procurador. Però la seva missió no era pasiva, com la del batle establert a la carta de 1249 (*presente et consentiente*), sinó activa (*de consilio et assensu seu voluntate*) **(nota 28)**.

Malgrat el rei assenyali que no vol perjudicar els privilegis del regne, en realitat està derogant la carta municipal de 1249. La retòrica reial demostra un desig de respecte constitucional contradictori amb el seu ordenament del municipi. Ara bé, el rei ho podia fer. Si Jaume I havia creat el municipi en el 1249, Alfons tenia la mateixa prerrogativa per a la seva reforma. Qui està autoritzat per a donar un dret o generar una institució, ho està per a limitar-lo o inclús suprimir-lo.

El municipi subordinat, de 1287, és el que hereda Jaume II en recuperar el regne, en el 1298. Però ara el problema es planteja a l'inravis. Jaume II volia penalitzar a tots aquells, llevat de cavallers i clergues, que s'havien mostrat tebis en la defensa dels drets de la dinastia de Mallorca, en l'any 1285. Per aixó hi havia dos camins: foragitar els populars del municipi, tal com Alfons havia fet amb els cavallers, tot estructurant un municipi aristocratitzant. Però una mida com aquesta suposava un risc polític, de proporcions impensables, de manca de recolzament a la dinastia. Jaume II volia donar una imatge de restauració de la dinastia i aixó volia dir ser rei de tots.

Ara bé, la recuperació del regne i el recordatori dels fets passats eren una bona oportunitat per als plans reials: nova subordinació del municipi —en lloc de foragitar, subordinar— i establiment d'un impost- penalització (una cisa), que no

pagarien els cavallers ni clergues. El rei ingressaria dues tercers parts del recaptat, i la resta se destinaria a programes municipals, clarament perfilats per la monarquia. Jaume II i els seus assessors havien trobat la quadratura del cercol.

La cojuntura econòmica va ajudar als plans reials i la cisa va ser recaptada, sense trasbalsos, durant nou anys.

4. La destrucció del municipi únic: creació de la Universitat forana

En 1311, Sanç va succeir a Jaume II sense problemes. El dia 4 de juliol, Sanç jurava els privilegis i franqueses del regne de Mallorca, ara a la catedral. Però el nou rei hi afegia algunes precisions a l'aparell jurídic del regne. Assenyalava que els jurats i consell no podien imposar tributs per si mateixos, sense especial llicència reial. També establia que a l'elecció dels jurats hi seguiria participant el lloctinent reial (tal com havia ordenat Jaume II), en lloc del batle ([nota 29](#)).

Les manifestacions reials, en un acte solemne de jura, intentaven barrar el pas a les especulacions sorgides, possiblement a les darreries del govern de son pare, sobre una recuperació de l'autonomia municipal. Però, la posició de Sanç era més feble que la de Jaume II. Sanç havia heretat el regne, no l'havia recuperat després de circumstàncies dramàtiques.

Per aixó, els jurats tornaren a insistir sobre el tema. Finalment, a mitjan desembre de 1312 els jurats van aconseguir de Sanç el compromís de que el lloctinent participaria per darrera vegada, al proper Nadal, en la elecció dels jurats i consellers. També afegia el rei que, en estar a Mallorca, deliberaria amb els jurats sobre la forma d'elecció **(nota 30)**.

En el Nadal de 1313 es va fer l'elecció dels jurats i consellers conforme a la carta municipal de 1249. Era un triomf del municipi. En el 1314, la Universitat de Mallorca va oferir un subsidi al rei per valor de 200.000 sous. El seu pagament se feria en el termini de quatre anys, a 50.000 sous per any. El dia 20 de juny el rei acceptava el servei. Dins el document reial no hi havia cap llicència per a la derrama dels impostos **(nota 31)**. S'acabava de produir un canvi en les relacions institucionals Corona-municipi. Però la nova situació era, en realitat, un miratge.

En l'any 1313 comencen a produir-se protestes del habitants de l'interior de l'illa, els forans. Volien que una missatgeria enviada a Perpinyà fos pagada amb els fons municipals, contra l'opinió dels jurats, per qui l'esmentada va ser decidida sense coneiximent i consell d'ells. També afegien que ciutadans i forans eren el mateix i que els jurats no sols eren de la ciutat sinó també de tot el regne. El rei, malgrat l'apelació

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

dels jurats, ordenà el pagament amb càrrec als impostos vigents.

Després, en el 1315, tres sentències arbitrals dictades per Sanç van organitzar una nova estructura municipal:

— En lloc d'una sola universitat, hi hauria dues universitats: la universitat de la ciutat, representada pels jurats i el consell de la ciutat, i la universitat forana, representativa de tots el municipis existents a l'interior de l'illa, integrada pels síndics i el consell del sindicat.

— La reunió dels membres del consell de la ciutat i del consell del sindicat integraven el Consell General. La presència forana va ser establida en una tercera part del total del escons del Consell General. Els acords se prenen per majoria de vots.

— Les decisions econòmiques dels jurats van ser regulades i controlades. Va ser suprimida la lliure disposició de fons, va ser establerta la obligatòria rendició de comptes, la definició de despeses de la ciutat, de la part forana i despeses comunes (**nota 32**). En el primer i segon cas, les caixes eren separades. En les despeses comunes, la càrrega fiscal va ser fitxada en dues terceres parts a càrrec de la ciutat i una tercera part a càrrec de la universitat forana.

Les esmentades sentències donen una sortida ràpida a les queixes i aspiracions dels forans —res comparable al centenari moviment dels remences posterior—, però a un preu elevat. El preu era la debilitació dels jurats de Mallorca com interlocutors únics i exclusius de la monarquia. Les pretensions d'autonomia municipal, aconseguides pels jurats en el 1313, ara quedaven anorreades. Endemés el rei contava amb l'aliança, per agraïment, dels forans. El rei els hi havia lliurat una institució pròpia i una quota de poder significativa.

El rei s'havia limitat a aprofitar les contradiccions i ara n'era el guanyador. El regne de Mallorca, després de les esmentades sentències, era més governable.

Però un últim intent de recuperar l'autonomia va produir-se en un context excepcional. A la mort de Sanç, en el 1324, la produir-se la conjunció de manca de direcció política, interferències de Jaume II d'Aragó, i un crèdit de més de 25.000 lliures impagat. Era el preu de l'aportació del rei de Mallorca a la campanya de conquesta de Sardenya (**nota 33**).

Aquest va ser el moment escollit pels jurats de Mallorca per a taxar l'acceptació de l'infant Felip, com a tutor de Jaume III, i permetre la condonació del deute esmentat, és a dir, que la universitat de Mallorca passaria de creditora a deutora. Els jurats van exigir una quasi completa sobirania en la

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

gestió d'assumptes del regne. Aixó volia dir municipalitzar l'administració reial, nomenant als lloctinents i veguers reials, i decidir, sense entrebancs, la política fiscal més adient.

Però l'esmentada flama va durar poc. Al'any següent, l'infant Felip recuperava el control de l'administració reial i, mercè a les protestes dels forans contra la discrecionalitat fiscal dels jurats, reassumeix la llicència reial en la recaptació d'impostos. La manca de consens i de una direcció van provocar greus trasbalsos financers —amb la fallida de dues taules relacionades amb els medis municipals— en els anys 1326-1328 **(nota 34)**.

El regnat de Jaume III sol focalitzar-se a l'entorn del problema de reintegració del regne de Mallorca a la Corona d'Aragó. Però cal recordar que el rei de Mallorca va començar a governar en un temps extremadament difícil per la guerra contra Gènova, entre 1331 i 1336, les amenaces fefaents del rei del Marroc i el sobtat esclafit de la guerra dels Cent Anys. Grans problemes i escassos recursos van ser les realitats indefugibles de l'època. Malgrat aixó no existiren males relacions monarquia-municipi de Mallorca durant llarg temps. Solament quan surt a la llum la crisi amb la Corona d'Aragó se produiran tensions i enfrontaments notoris: intents de recaptar impostos

sense la intervenció dels jurats i Consell General i amenaces d'imposició de multes als magistrats municipals.

La reintegració del regne de Mallorca per Pere el Cerimoniós va tenir el sagell de la continuïtat jurídica i institucional. Quan prengué possessió del regne, en el 1343, va fer una declaració clara sobre el funcionament del municipi: seria el batle i no el governador qui estaria present en la renovació anual de càrrecs (**nota 35**).

Poc després, les remors de conspiracions a favor de Jaume III, van determinar un canvi d'actitud del rei. La renovació dels jurats i consellers de 1344 —ara les eleccions se feien la vigília de Nadal— la va presidir el governador Arnau d'Erill. Però la presència d'Erill en l'acte no va ser merament institucional, sinó que va nomenar els jurats i els consellers (**nota 36**).

Des de llavors i fins a 1373 el rei d'Aragó mantindrà una política de control del municipi. Les perspectives de guerra contra Gènova li van aconsellar un canvi d'actitud respecte als cavallers i una política de major domesticació de les institucions municipals. En compensació de l'esforç financer que generaria l'esmentada guerra, Pere el Cerimoniós va ordenar la igualació estamental en el Consell. Aixó significava donar entrada als cavallers en dita institució, en igualdat de condicions que els demés estaments.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

La juraderia també va ser remodelada a un doble nivell: tendrien un jurat corporatiu els cavallers i els menestrals, tendrien dos jurats respectivament els ciutadans i els mercaders. La llibertat dels jurats de nomenar el nombre de consellers de la ciutat que volguessin s'havia acabat. Podrien seguir nomenant els consellers (en realitat ho feia el governador) però haurien de respectar la paritat esmentada.

Per tal de tenir un seguiment més precís de les deliberacions del Consell General, el rei va recriminar als jurats la no acceptació dels domèstics i consellers reials en les institucions municipals.

Davant aquestes mides reials, els jurats reaccionaren amb tàctiques d'obliquïtat: no convocar a les reunions plenàries del Consell General o de la ciutat a tots els membres electes, substituir els consellers electes per altres escollits pels jurats, tractant els assumptes només amb aquests darrers. Per tal de dissuadir aquestes pràctiques, el rei, en una reforma del Consell General, de 1358, va incrementar el nombre de consellers a 46 per estament i la representació dels forans va restar fixada en 66 membres. Les esmentades pràctiques de substitució de consellers, durant la «legislatura» van ser tallades de soca-rel per Pere el Cerimoniós en el 1359. Els

consellers electes a la vespre de Nadal esgotarien el seu mandat d'un any complet.

La guerra amb Castella va donar continuïtat al control municipal de la monarquia. En una carta de 1365, el rei escrivia al governador sobre la revifada de la guerra amb Castella. En conseqüència, segons el Cerimoniós, *cové que engany haia mellor regiment de oficials en aquesta ciutat e regne que no hage jamás*. Com que la renovació de jurats devia realitzar-se properament i *en lo regiment dels quals va més a nós e a vós que en nengun altres oficials*, li recomanava els noms dels sis jurats elegidors. *Mas perquè non irriten la ciutat, ne cuyden que lurs privilegis o libertats no valguessen menys, no.ls havem volguts anomenar en la lur carta enviada als esmentats jurats*. A continuació el rei donava al governador la llista dels nous jurats (**nota 37**).

Un municipi domesticat no significava un municipi pacífic. En el 1361, el Cerimoniós es feia ressó de la violència entre els bàndols dels Roig i Adarrons. En l'esmentat any 1365 el rei va excloure, com a jurat ciutadà a Simó Guillem pel seu enfrontament amb el bàndol dels Valentins. Finalment, en el 1372, els dos bàndols van anar als oficis religiosos de la catedral armats de cap a peus (**nota 38**).

Per altra banda existia un preocupant absentisme en les reunions del Consell General. Absentisme lògic si pensam que la sensació de molts dels consellers era que les decisions estaven ja predeterminades. El rei va intentar tallar la situació, tot establint un precedent perillós: els acords que prenguessin els presents tendriem plena validesa. També s'hi afegí un element coercitiu: l'imposició d'una multa als absents.

5. De la designació a la sort

A l'entorn de 1372-1373 coincideixen elements cojuturals importants. La finalització, de fet, de la guerra amb Castella i l'esgotament financer de la universitat de Mallorca, la inestabilitat social, el desencís institucional. El control del municipi durant trenta anys, dictat per les circumstàncies, havia entrat en crisi. Calia canviar les formes. Entre 1373 i 1398 hi haurà vuit reformes del sistema electoral en el municipi, en una dinàmica d'avenç (la implantació parcial del sistema de sort per a la provisió dels càrrecs més importants) i de reimplantació de fòmules ja gastades.

Vegem ara les anades i vingudes dels sistemes electorals en el darrer quart del segle XIV:

— 1373: el rei imposava el governador en les eleccions de jurats i consellers. El Consell General restava reduït a 138

membres (100 de la ciutat i 38 de la part forana). El rei inaugurava el nou sistema nomenant als consellers. Els noms de les 100 persones del consell de la ciutat serien insaculades en quatre bosses (una per cada estament). Cada any, en presència del governador, jurats i consellers deurien extreure una cèdula del sac de cavallers, dues dels sacs respectius de ciutadans i mercaders, i una del sac de menestrals. Els esmentats serien els nous jurats. El buit provocat per la extracció de les esmentades cèdules o redolins i pels insaculats difunts seria emplenat pels jurats, consellers i governador habilitant les persones de la ciutat *més aptes e pus suficients a ésser conseller* fins a insacular, de bell nou, el nombre de 100 consellers reglamentaris (nota 39).

— El sistema anterior va restar vigent fins en l'any 1377. Llavors el rei va demanar l'opinió del governador de Mallorca sobre un retorn al vell sistema de franquesa, és a dir, a la carta municipal de 1249. Els informes favorables del governador, el van decidir a ordenar el retorn al vell sistema fundacional. Ara, el batle de la ciutat participava a les eleccions.

En 1382, Pere el Cerimoniós recupera el sistema de 1373, però amb un Consell General més reduït de solament 90 membres. Els jurats que inauguren el sistema van ser Arnau Cerdó, pels cavallers, Joan Desportell i Guillem Serra, pels

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

ciudadans, Pere Pont i Joan Cunilleres, pels mercaders, i Andreu Real, pels menestrals.

— En el 1384 el rei tornava a consultar al governador sobre una modificació del sistema. Els informes desfavorables de l'esmentat van deixar el projecte en res.

— Durant el regnat de Joan I se van produir quatre reformes (en el 1387, 1390, 1392 i 1395). Les successives reformes modifiquen el nombre de consellers, però també introdueixen qüestions més substantives: la renovació anual, pel sistema de sort, d'una quarta part dels consellers, i la disminució dels consellers cavallers a la meitat del nombre dels demás estaments. Era, aquesta darrera, una vella aspiració de la majoria d'estaments, basada en la correlació entre el *onus* fiscal i l'*honor* dels càrrecs.

— El segle XIV finalitza amb la reforma municipal, contemplada en la pragmàtica d'en Huc d'Anglesola, governador-reformador de Mallorca, en el 1398. En l'esmentat document se manté un Consell General reduït, de 93 membres, com en les reformes anteriors. Però el més significatiu del sistema és la universalització del sistema de sort i el de la rotació anual de les cinc parròquies urbanes.

En un ambient de conflicte social, la monarquia havia trobat finalment la fórmula per a desencallar el regiment municipal, la sort, però les seves preceptives necessitats econòmiques provocaran una perversió del sistema esmentat.

6. Apèndix documental

6.1. Cònsols i primers jurats

— Any 1248: Robert de Bellvehí, Guillem de Torrella, Bernat de Torrella, Guillem Dalfí, Bernat Espanyol, Bernat Sagrañada, Arias Ibàñez (*consules Maioricarum*).

— Any 1252: Ferrer de Sant Martí, Ramon Desclergue, Valentí Ses Torres, Berenguer de Pinós, A. De Lleida, P. F. (sic) (*consulis Civitatis Maioricarum*).

— Any 1254: Miquel Nunis, Bernat Safont, Valentí Ses Torres, Berenguer de Vilafranca, Guillem Brunet (no consta el sisé jurat, *juratis Maioricarum*).

— Any 1256: Bernat de Buadella, Valentí Ses Torres, Bernat de Cardona, Robert (sic), Ramon Desclergue, Guillem Dalfí.

6.2. Segell de la Universitat de Mallorca (1269)

Jaume I autoriza als prohoms i universitat de Mallorca a tenir un segell propi: en una cara hi figurarà la senyera reial (*signum nostrum*) i en l'altre cara el castell de l'Almudaina de

Mallorca (E. K. AGUILO: *Antigues franqueses y privilegis del regne*, en el «B.S.A.L.» V, 1893-1894, p. 368).

6.3. Relació de propietats del municipi (1235-1319)

Donacions: plaça de Santa Eulàlia per Nunyo Sanç (1235), ribera de la mar, per Jaume I (1273), solar extramurs per a una drassana per Sanç de Mallorca (1319).

Compres: cases davant de la drassana reial (1290), dos solars davant la porta de Portopí, un solar davant la porta del Sitjar i un solar davant la porta de Marbellet (1302).

1. La fòrmula emprada pel rei va ser de de prometre, que no jurar, *quod non dabimus nec excambiabimus vos aliqui persone, militibus neque sanctis, in toto vel in parte.*
2. Segons mandat de l'esmentat la plaça *remaneat ad servitium dicti comunis et universitatis* (Publicat per E. AGUILO: *Capbreu ordenat l'any 1304 dels establiments i donacions fets per D. Nuno Sanç*, en el «B.S.A.L.» XIV (1912-1913), p. 275, doc. n° 307.
3. E. AGUILO: *Antigues franqueses i privilegis del regne*, en el «B.S.A.L.» VI (1896-1896), p. 27, d0c. n° III. Pere de Portugal va fer jurar el document al seu cavaller Arias Ibáñez.
4. En el 1243 va fer una comanda, en teixits, per valor de 2260 sous i 350 besants d'argent a invertir en *Yspania*. Durant aquests anys la seva taula treballava també per a l'administració reial, gestionant fons i realitzant pagaments (ARM, EC.R. 342, fol. 83 v.).
5. A Mallorca hi vivia una germana seva, Bertrana, casada amb Pere Carrió. En el 1251, Bertrana va dictar testament, nomenant marmessors a seu marit i al seu germà Valentí (ARM, E.C.R. 342, fol. 226 r.)
6. Al Repartiment consta Robert de Tarragona com a beneficiari de tres alqueries, de nom Pina, i amb una extensió de 256 quarterades. Per la seva banda, Bernat Espanyol va rebre també un total de 256 quarterades en diferents alqueries de la comarca de Inca-Pollença i la meitat d'un molí. En la dècada de 1240 figura com a propietari d'una alqueria, anomenada Barbar, en el terme de la ciutat (R. SOTO COMPANYY: *Còdex català del Llibre del Repartiment*, Palma de Mallorca, Conselleria d'Educació i Cultura, 1984, pp. 54, 55, 85 i 95).

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

---

7. ARM E.C.R. 342, fol. 194 r.
8. ARM, Còdices nº 1, fol. 11 v.
9. E. AGUILO: *Antigues franqueses i privilegis*, en el «B.S.A.L.» VI (1895-1896), p. 70, doc. nº VI
10. P. CATEURA: *Las cuentas de la colonización feudal (Mallorca, 1231-1245)*, «En la España Medieval» 20 (1997), pp. 57-141. L'autor fa una detallada exposició de la cojuntura política i econòmica de Mallorca als voltants de la reintegració del regne.
11. L. PEREZ MARTINEZ: *Corpus documental balear. Reinado de Jaime I*, en «Fontes Rerum Balearium» I (1977), pp. 83-86, doc. nº 74.
12. Els tres primers secretaris documentat van ser Salomon de Medina, Ammar Abenjacob i Majmo Amar. R. SOTO COMPANYY: *La aljamma judaica de ciutat en el siglo XIII*, en el «B.S.A.L.» 36 (1978), pp. 145-184.
13. R. SOTO COMPANYY: *La población musulmana de Mallorca bajo el dominio cristiano (1240-1276)*, en «F.R.B.» II, 1 (1978), pp. 64-80.
14. El document va ser publicat per A. SANTAMARIA: *Ejecutoria del reino de Mallorca*, Palma, Ajuntament de Palma de Mallorca, 1990, pp. 622-624, doc. nº 38.
15. A. HUICI i Mª D. CABANES: *Documentos de Jaime I*, Vol. II, València, Anubar Ediciones, 1970, pp. 253-254, doc^o 454. El rei torna a parlar del *consilio proborum hominum Maioricarum*.
16. L. PEREZ MARTINEZ: *Corpus...*, I, p. 60, doc. nº 54.

- 17.** ARM, E.C.R. 341, fol. 171 v.-172 r.
- 18.** A. HUICI i Mª CABANES: Opus cit. II, pp. 310-311, doc. n° 501.
- 19.** M. BONET va publicar una petita ressenya titulada *Jurados de Palma, año 1249*, en el «B.S.A.L.» I, n° 48, p. 7, proporcionant una nòmina pressumptiva dels jurats d'aquest any, però l'esmentada nòmina correspon als jurats de 1252.
- 20.** Buadella confessava deure a Ses Torres 654 sous, *pro pannis*. Comprometia el pagament per a tres mesos i mig després, per a la festa de Tots Sants (ARM, E.C.R. 344, fol. 45 r.).
- 21.** ARM, E.C.R. 343, fol. 215 r.
- 22.** A. HUICI i Mª D. CABANES: Opus cit., III, pp. 144-146, doc. n° 655. El nou concanvi va ser signat a València el 30 de juny de 1254. A l'acte de signatura hi participà el cavaller mallorquí Pere Nunis, germà del jurat Miquel Nunis.
- 23.** E. AGUILO: *Antigues franqueses...*, VI (1895-1896), pp. 93-94, doc. n° 9.
- 24.** ARM, E.C.R. 344, fols. 68 v.-69 r. L'esmentada data figura en el peu de la primera llista, escrita en el fol. 68 v.
- 25.** Sobre aquest període, P. CATEURA: *Mallorca a la segona meitat del segle XIII (aspectes polítics i financers)*, en «Estudis Balearics» 17 (1985), pp. 57-86.
- 26.** E. AGUILO: Opus cit. V, pp. 409-410.

Municipi i monarquia en la Mallorca dels segles XIII-XIV

- 27.** J. VICH i J. MUNTANER: *Documenta regni Maioricarum (miscelánea)*, Palma de Mallorca, 1945, pp. 47-48. Doc. nº 38. Evidentment, els contribuents eren els habitants de l'esmentat senyoriu eclesiàstic.
- 28.** A. PONS PASTOR: *Constitucions i ordinacions del regne de Mallorca*, en el «B.S.A.L.» 24 (1931-1932), p. 256.
- 29.** ARM, Códices nº 2 (Sant Pere), fols. 18 r.-18 v.
- 30.** A. PONS PASTOR: *Constitucions i ordinacions...*, 24, p. 278.
- 31.** ARM, Pergamins (Sancho) nº 3.
- 32.** A. PLANAS ROSSELLO: *El Sindicat de fora corporación representativa de las villas de Mallorca (1315-1834)*, Palma, Miquel Font Editor, 1995, pp. 56-65 i 327-336, doc. nº 3.
- 33.** A. SANTAMARIA: *Tensión Corona de Aragón- Corona de Mallorca. La sucesión de Sancho de Mallorca*, en «Estudios en memoria del profesor D. Salvador de Moxó» II, 1982, pp. 423-496.
- 34.** P. CATEURA: *El regne esvaït...*, pp. 39-42.
- 35.** P. CATEURA: *Política y finanzas del reino de Mallorca bajo Pedro IV de Aragón*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Balearics, 1982, pp. 56-56.
- 36.** La decisió reial va determinar la reacció de certs sectors. En alguns medis s'afirmava que *mal dia no.s és vengut, puis lo rei met jurats* (J.Mª QUADRADO: *Proceso instruido en 1345 contra el gobedrador Arnaldo de Erill*, en el «B.S.A.L.» XV (1914-1915), pp. 3-4.

- 37.** Joan de Mora, jurat cavaller, Guillem Mosqueroles i Huguet Serra, pels ciutadans, Francesc Termens i Pere Safortesa, pels mercaders, i Miquel Rausell, pels menestrals (A.R.M., AH. LI. R.-24 fols. 111 r.-111v.).
- 38.** ARM, Legajo Pascual, carpeta 2, doc. nº 68 i 94.
- 39.** A. PONS PASTOR: Opus cit., XXIII (1939-1931), pp. 195-198.